

Dwergarend op visite in Mechelse Zennegat in juli 2012

› Chantal Deschepper, Gerald Driessens & Wouter Faveyts (BAHC)

Het was al van 2001 geleden dat er langdurig een Dwergarend *Aquila pen-nata* pleisterde in België. Voor velen een unieke kans dus, toen er in 2012 eentje opdook bij Mechelen. Het ging dan nog wel om een vogel van de minder frequent voorkomende donkere fase. Altijd lang nagenieten voor de ontdekker en een uitzonderlijke gelegenheid om het verenkleeid in detail te bestuderen. Een verslag van de sfeer én de vogel.

De ontdekking

6 juli 2012, 's middags rustig genietend op mijn terras, aan het Zennegat in Mechelen. Opeens wordt het stil, muisstil. Het normale gekibbel van de Huismussen stopt, de Koolmees kijkt me ademloos aan en op zijn vaste stek in de frambozenstruik duikt de Merel snel in dekking. Waarschijnlijk weer een Sperwer in de buurt. Heel hoog zie ik een roofvogel hangen: duidelijk geen Sperwer of Buizerd. De vogel hangt stil in de lucht, slaat niet met de vleugels, cirkelt niet rond, maar scant de omgeving. Vlug binnen de camera gepakt want die 'gluurder' wil ik toch beter bekijken. Nadat ik enkele foto's genomen heb is het afwachten tot de vogel beweegt of de vleugels eens verder spreidt. Een tweede vogel zweeft bijna rakelings voorbij, dat is een Buizerd. En alles bleef doodstil... Dan valt hij als een

baksteen het bos in.

Bij het bekijken van de foto's zie ik dat het inderdaad geen Buizerd is, maar dat de vogel lijkt op een Dwergarend. Maar... kan dat wel? Mijn vaste hulplijn bij determinatievragen dan maar: een mailtje naar Gunther Vergauwen. "Het is een Dwergarend" is zijn resolute antwoord. Nagenoeg tegelijkertijd verschijnt er op het forum van 'Mechels Rivierengebied' hetzelfde antwoord van Jan Vanwynsberghe. Dwergarend dus, een echte dwaalgast, en dat boven mijn huis. Meteen wordt me aangeraden om het luchtruim enkele dagen goed in de gaten te houden, want zeer uitzonderlijk blijven ze wel eens enkele dagen hangen. En dat bleek te kloppen! Hij bleef. De volgende twee weken zie ik dagelijks vogelaars aan het Zennegat die hem hebben gezien en vervolgens op het terras tegenover mijn voordeur vrolijk klinken op de bijzondere waarneming.

Bij deze dank aan alle vogelkijkers die me met eindeloos geduld hebben uitgelegd hoe ik de leeftijd aan de veertjes kan zien, hoe zalig het is om vogels te kijken en dank aan de sublieme fotografen die me deze vogel virtueel in close-up leerden kennen. Het plezier van de ontdekking heeft zich daardoor meermaals weten te herhalen. De zuiderling is gezien boven Heindonk, Heffen, Mechelen, Walem, Niel en zelfs tot Rumst. Deze waarneming illustreert nog eens goed hoe je, zelfs als beginner, bijzonder alert moet zijn voor elke vogel in je eigen streek of -zoals in dit geval- boven je eigen huis. Je doet er goed aan om een bijzondere vogel te beschrijven en te fotograferen. Vaak is de kwaliteit van de documentatie ondergeschikt aan de kwantiteit; een reeks minder goede beelden van een vogel in allerlei poses geeft meer informatie vrij dan één goed beeld in slechts één houding.

Determinatie

Hoewel er van de Dwergarend een lichte én een donkere fase bestaat, is de herkenning van de soort gelukkig niet extreem moeilijk. De structuur is belangrijk: zo zijn bij Dwergarenden zes vingers te zien, bij Buizerd vijf. Bovendien zijn die vingers opvallend langer bij de laatste soort). Verder vallen ook de langere staart op (bij Buizerd *Buteo buteo* is deze korter dan de vleugelbreedte, bij Dwergarend ongeveer even lang) en de scherpe staarthoeken.

De vogel van het Zennegat betrof een donkere fase. Warmbruine vogels als deze werden vroeger tot een intermediaire fase gerekend. De huidige kennis leert ons dat die intermediaire fase eigenlijk de bleekste variant van de donkere vorm is. De warmbruine onderdelen en (meestal) donkere, bijna zwarte grote onderarmdekveren zijn typerend (Forsman 1999). Beide kenmerken waren duidelijk aanwezig bij de Mechelse vogel.

De vliegwijze verschilde aanzienlijk van Buizerd: in profiel gezien hield de Dwergarend zijn vleugels iets boller, en miste dus de klasieke ondiepe V van de Buizerd. De handpentopjes stonden ietwat opgekruld. Opvallend was hoe de staart soms diep gekanteld werd. Hoewel dat minder frequent gebeurde dan bij wouwen, deed de Dwergarend door de combinatie van vliegwijze en het patroon op de bovenzvleugels (met bleke diagonale armbaan) sterk denken aan een Zwarte Wouw *Milvus migrans*.

› Talloze Konijnen *Oryctolagus cuniculus* in de omgeving verklaren mogelijk de plaatskeuze van de Dwergarend. 31 juli 2012. Mechelen-Zennegat (A) (Foto: Chantal Deschepper)

Aan het Zennegat vlogen vaak heel wat Buizerds en Wespddieven *Pernis apivorus* rond wat de vergelijking interessant maakte. De voortdurend naar beneden gehouden kop van de Dwergarend, zoals bij een jagende Visarend *Pandion haliaetus*, was zeer bruikbaar om de Dwergarend op grote afstand te herkennen. Traag zwevend werd op die manier de omgeving onder hem gescand, zoals tijdens de ontdekking.

De overige bruikbare verenkleedkenmerken waren: egaal bruine onderdelen, witte 'landingslichten' op de voorrand van de vleugel tegen het lichaam aan, diagonale armbaan, blekere binnenste handpennen (iets transparanter dan de rest van de vleugel) met vage dwarsbandering en een bleke U over de stuit.

Leeftijdsbepaling

De leeftijd van deze Dwergarend kon vastgesteld worden dankzij de vele foto's die werden gepost op waarnemingen.be.

De S-curve die wordt gevormd door de achterrand van de vleugel kan gebruikt worden als aanwijzing voor de leeftijdsbepaling: die werd hier lichtjes vervormd door de ontbrekende binnenste handpennen die pas geruid zijn: de binnenste twee handpennen zijn nieuw en volgroeid. P3 en P4 zijn echter nog niet volledig uitgegroeid. Minstens één middelste staartpen is nieuw, met bleke tip maar nog net niet op volle lengte. Alle overige hand- en armpennen zijn van dezelfde generatie en dat wijst op een jonge vogel, in zijn tweede kalenderjaar. Hoewel ook adulte vogels al hun slagpennen binnen één jaar vervangen, doen zij dat gewoonlijk iets vroeger in het jaar.

Op de bovendelen is de aaneengesloten rij bleke toppen aan de grote dekveren een goede aanwijzing voor een jonge vogel. De iris lijkt alvast donker, bij adulte vogels is die meestal lichterbruin, maar of dat op de foto's te zien zou zijn, is zeer de vraag.

Een vogel in zijn tweede kalenderjaar past goed in het verwachtingspatroon voor een dwaalgast. Volwassen vogels maken minder kans om te verdwalen en horen op dat moment op de broedplaatsen te zitten.

De aanwezigheid van vele tientallen tot zelfs honderden Konijnen *Oryctolagus cuniculus* verklaarde de keuze voor deze omgeving als jachtgebied. Verschillend malen werden (vanop grote hoogte) duikvluchten gezien. Het daadwerkelijk slaan van een prooi werd echter niet waargenomen, meestal verhinderd door de vegetatie waarachter hij telkens verdween.

Voorkomen (BAHC)

Er zijn regelmatig meldingen van Dwergarenden in België. De vaak kortstondige, onvolledig beschreven of niet ingediende gevallen maken echter dat tot op heden slechts negen waarnemingen werden gehomologeerd:

24 oktober 1950	Lier (A)	1e KJ mann.
15 juni 1953	Heikruis (VB)	2e KJ vr.
9 augustus 1985	Impde (Wolvertem) (VB)	2de KJ+
7 tot 9 augustus 1988	Harchies-Hensies (Bernissart) (H)	2e KJ
14 mei 1997	Angreau (Angre) (H)	2e KJ+
14 augustus 1999	Virton (Lx)	1 ex.
26 mei 2000	Tilff (L)	2e KJ+
24 juli tot 4 augustus 2001	Verrebroek (OV)	2e KJ
24 april 2010	Chimay (H)	1 ex.

Over de herkomst van de Dwergarend aan het Zennegat valt hooguit te speculeren. Herkomst uit Zuidwest-Europa lijkt het meest voor de hand liggend. Wel is bekend dat donkere fase Dwergarenden een algemener verschijnsel zijn in Zuidoost-Europa en de het oostelijk

› Dwergarend *Aquila pennata* 2e KJ. 15 juli 2012. Mechelen-Zennegat (A)
(Foto: Filip De Ruwe)

› Dwergarend *Aquila pennata* 2e KJ. 18 juli 2012. Mechelen-Zennegat (A)
(Foto: Johan Buckens)

deel van het Middellandse Zeegebied (ca. 40% van de populatie is daar donker dan in Zuidwest-Europa (slechts ca. 20%) (Forsman 1999). Verder noordoostelijk (Europees Rusland, Kazachstan, Zuid-Siberië) blijkt het aantal donkere vogels nog toe te nemen, tot ca. 75% en meer (Mebs & Schmidt 2006 en W. Faveyts pers. obs.). De toename aan donkere vogels van west naar oost valt zelfs op binnen de Franse populatie (Thiollay & Bretagnolle 2004).

Ook de waarnemingen van Harchies-Hensies in 1988 en Tilff in 2000 hadden betrekking op vogels van de donkere fase.

De Dwergarend staat bekend als een zeldzame maar regelmatige dwaalgast in Noord-Europa. In Nederland staat de teller tot en met 2010 op 17 aanvaarde gevallen, het merendeel na 2010. In Duitsland gaat het tot en met 2009 om 67 aanvaarde gevallen, waarvan 47% van de donkere fase (webref. 1). Voor Denemarken liggen tot en met 2010 11 aanvaarde gevallen voor, het laatste dateert uit 2007 (webref. 2). Zweden kent 24 aanvaarde gevallen (webref. 3). Uit Noorwegen zijn totnogtoe geen gevallen bekend (webref. 4). Finland kent tot en met 2009 10 aanvaarde gevallen (webref. 5). In 1974 bereikte een vogel zelfs IJsland (webref. 6)! Voor Groot-Brittannië bestaan geen aanvaarde gevallen, maar er is wel een controversieel gegeven van een langdurig rondzwerfende vogel in 1999-2000 (Garner *et al.* 2008, Parkin & Knox 2010).

De Europese populatie telt 4400 tot 8900 broedparen en vertoont recent een stabiele trend. Regionaal zijn er wel verschillen tussen afnemende populaties in Zuidoost-Europa en stabiele of toenemende elders. Positief is de goede status van de grote populaties in Spanje en Rusland (BirdLife International 2004). De Franse populatie van ca. 400 tot 650 broedparen lijkt globaal genomen stabiel, maar vertoont regionale verschillen. In het noorden van het land, waar in de Champagnestreek wordt gebroed, is de soort afgenomen. Recent is er een toenemende tendens tot overwintering in klein aantal (Thiollay & Bretagnolle 2004, Dubois *et al.* 2008).

Chantal Deschepper, Zennegat 19, B- 2800 Mechelen ;
ch.deschepper@skynet.be
Gerald Driessens ;
gerald.driessens@natuurpunt.be
Wouter Faveyts, Watermuntweg 10, B- 9820 Merelbeke ;
wouter.faveyts@telenet.be

Referenties

- BirdLife International. 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK. BirdLife International (BirdLife Conservation Series No. 12)
- Dubois P.J., P. Le Maréchal, G. Oliosio & P. Yésou. 2008. *Nouvel inventaire des oiseaux de France*. Delachaux et Niestlé, Paris
- Faveyts W., J. Elstendeleden van het BAHC. 2012. Zeldzame vogels in België in 2010. Achtentertigste rapport van het Belgisch Avifaunistisch Homologatiecomité. *Natuur.oriolus* 78(2): 41-45
- Forsman D. 1999. *The Raptors of Europe and The Middle East*. T&AD Poyser, London
- Garner M. and Friends. 2008. *Frontiers in Birding*. BirdGuides Ltd., Sheffield
- Mebis T. & D. Schmidt. 2006. *Roofvogels van Europa, Noord-Afrika en Voor-Azië*. Tirion Uitgevers B.V., Baarn
- Parkin D.T. & A.G. Knox. *The Status of Birds in Britain & Ireland*. Helm, London
- Thiollay J.-M. & V. Bretagnolle. 2004. *Rapaces nicheurs de France. Distribution, effectifs at conservation*. Delachaux et Niestlé, Patris

Webreferenties

- <http://www.limicola.de/dsk.html>
- http://www.dof.dk/sider/index.php?option=com_content&task=view&id=281&Itemid=311
- <http://www.sofnet.org/sveriges-ornitologiska-forening/raritetskatalogen/rovfaglar/dvargom/>
- <http://www.birdlife.no/organisasjonen/nskf/norgeslisten.php>
- <http://www.birdlife.fi/english/rc/reports-in-the-journal-linnut.shtml>
- <https://notendur.hi.is/yannk/1111.pdf>

Samenvatting – Abstract - Résumé

Van 6 tot 22 juli 2012 verbleef er vrijwel dagelijks een Dwergarend in en bij het Zennegat bij Mechelen. Het maken van enkele foto's bij de ontdekking maakte dat de waarneming snel werd bevestigd, heel wat gegevens van Dwergarenden gaan verloren door gebrek aan documentatie of sluitende beschrijvingen. De vogel van Mechelen betrof een tweede kalenderjaars van de in West-Europa minder algemene donkere fase. De aanwezigheid van grote aantallen Konijnen aan het Zennegat heeft waarschijnlijk een belangrijke rol gespeeld in de keuze van het gebied als pleisterplaats. Dit betrof de tiende waarneming voor België.

Booted Eagle at Mechelen in July 2012

From 6th till 22nd July 2012 a Booted Eagle *Aquila pennata* was present almost daily in and near het Zennegat near Mechelen. The identification was quickly confirmed by a few photos which were taken. Many observations of Booted Eagles are lost because of a lack

of documentation or adequate description. The Mechelen bird was in its second calendar year and was of the dark morph which is less frequently seen in Western Europe. The large numbers of rabbits at het Zennegat probably played an important role in the choice of this area for stopping over. This was the tenth record for Belgium.

Aigle botté près de Malines en juillet 2012

Du 6 au 22 juillet 2012, un Aigle botté *Aquila pennata* a été presque quotidiennement présent dans et près du Zennegat, aux environs de Malines. L'observation a été confirmée par quelques photos prises. Beaucoup de données d'Aigles bottés sont perdues par manque de documentation ou d'une description détaillée. L'exemplaire de Malines était un oiseau de 2e année de forme sombre, moins répandue en Europe occidentale. La présence de nombres importants de Lapins au Zennegat a probablement joué un rôle important dans le choix de cette région pour y faire halte. Il s'agissait de la dixième observation pour la Belgique.

Zeldzame vogels najaar 2012

Simon Feys

► Klein Waterhoen *Porzana parva* juv. 7 september 2012. Kruikebeke (O)
(Foto: Fanny Schoeters)

Op 22 sep trok een Grijze Wouw *Elanus caeruleus* over de trektelpost te Averbode Bos en Heide (M. Jacobs, D. Plu & G. Van den Heuvel). Een Schreeuw- of Bastaardarend *Aquila pomarina/clanga* vloog op 23 okt

over Lommel Kristallijn/Maatheide (T. Jansen). Op 11 aug werd een juveniel Klein Waterhoen *Porzana parva* geringd te Essen-Grenspark (J. Elst, D. Sloodmaekers, W. De Rouck e.a.). Op 16 aug en vervolgens van 4 t.e.m. 16 sep liet een ander juveniel exemplaar zich vaak goed bekijken te Kruikebeke-Kruikebeke Polder (G. Vercauteren, B. De Keersmaecker, R. Felix e.a.). Een Kleinst Waterhoen *Porzana pusilla* werd op 2 sep waargenomen te Retie-Kattesteertvijver (F. van Hout). Op 31 aug werd de tweede Blonde Ruiters *Tryngites subruficollis* voor 2012 waargenomen te Leffinge-Eendekom (J. Buckens & J. Baert). Het goede najaar voor Siberische Boompieper *Anthus hodgsoni* in West-Europa leverde ook in Vlaanderen enkele waarnemingen op: op 11 okt werden 2 vogels waargenomen te Sint-Laureins-Blokkreek (P. Matthys), op 21 okt kon een exemplaar door vele waarnemers mooi bekeken worden te Genk-De Maten (C. Vanderydt, G. Beckers, S. Raymaekers e.v.a.) en op 7 en 8 dec liet een meer winters exemplaar zich moeilijker vinden te Zillebeke-Gasthuisbossen (S. Morreeuw, K. Hessel, W. Faveyts e.a.). Een Aziatische Roodborstapuit *Saxicola maurus* pleisterde op 23 okt te Heist (D. De Groote, P. Vantiegheem, J. Buckens e.a.). Er waren ringvangsten van Struikrietzanger *Acrocephalus dumetorum* op 1 en 4 aug te Kortrijk-Keibeekbekken (M. Demeulemeester, D. Deryn & N. Goulem) en op 2 sep te Hamme (Vogelwerkgroep Durmevallei). Grote Kruisbekken *Loxia pytyopsittacus* tenslotte vlogen op 21 okt over te Genk-De Maten (S. Raymaekers), en op 15 nov te Dilsen-Stokkem-Schotsheide (J. Geens).

Simon Feys, Tuybenslos 1, B-9700 Welden (simonfeys@yahoo.com)